
SERİ		CİLT		SAYI			
SERIES		VOLUME		NUMBER			
SERIE	B	BAND	30	HEFT	2		1980
SÉRIE		TOME		FASCICULE			

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

**REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL
ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL**

**REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL**

ÇEVRE KORUMA EĞİTİMİ

Dr. Ertuğrul GÖRCELİOĞLU 1)

1. GİRİŞ

Geniş anlamda «çevre» kavramı içine dünyanın - kutuplardaki buzul örtülerinden ekvatoradaki dağların tepelerine ve okyanusların derinliklerinden stratosferin üst sınırlarına kadar - tüm doğal kaynakları ve bunların kültürel modifikasyonları girmekte, başka bir deyişle, insan eli değmemiş olan doğal kaynaklarla birlikte, işlenen, değiştirilen ya da insanın yararına düzenlenen doğal kaynaklar «çevre» yi oluşturmaktadır (DASMANN, R. F. 1968). Öte yandan çevre, insanın içinde bulunduğu fiziksel, biyolojik ve toplumsal koşulların kaynaklandığı bir ortam ve insanın sağlık, huzur ve refahını doğrudan doğruya etkileyen bir faktördür (HOWE, G. M. 1976).

İleri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde 1950 lerdeki ve hatta 1960 ların başlarındaki genel inanış, teknik gelişmelerin ve sürekli ekonomik büyümenin büyük nimetler getireceği doğrultusundaydı.

XX. yüzyılın ilk yarısında özellikle fizik ve kimya alanlarında sağlanan akıl almaz ilerlemeler teknolojik gelişmeyi desteklemiş ve bu hızlı teknolojik gelişme, görkemli bir geleceğin habercisi ve temeli kabul edilmiştir. Fakat sonraları yavaş yavaş bu teknolojik gelişmenin ciddi yan etkileri -örneğin havanın, toprağın ve suyun kirlenmesi - belirgin biçimde ortaya çıkmaya başlayınca, teknolojik gelişmenin ve sürekli ekonomik büyümenin hesabında yalnızca kazançların gözönünde tutulmuş ve kayıpların hiç düşünülmemiş olması gibi büyük bir yanılgıya düşüldüğü gerçeği, başlangıçta teknolojik gelişmeye bağlanan büyük ümitlere önemli ölçüde gölge düşürmüş ve geleceğe daha gerçekçi bir açıdan bakılması zorunluluğunu gözler önüne sermiştir (DYRING, E. et al. 1973).

Günümüzde, kişilerde kendi çevrelerine karşı sevecen duyguların yer etmesini sağlayacak önlemlerin alınması ve bu doğrultuda gereken çalışmaların ivedilikle yapılması; ayrıca toplumların yeni eğilim ve gelişimleri değerlendirebilecek, çevreye karşı zararlı girişimleri engellemek amacıyla demokratik haklarını yerinde ve zamanında kullanabilecek düzeyde bilinçlendirilmesi sorunları önem kazanmıştır. Ancak bu sorunların hangi yoldan ve nasıl çözümlenebileceği konusu, üzerinde dikkatle durularak incelenmeğe değer bir konudur.

Günümüz insanı, kendisine büyük bir güç sağlayan teknolojinin ekolojik açıdan yıkıcı etkilerinden kendisini koruyabilmek için, çevre koruma ilkeleriyle birlikte akıllı bir doğal kaynak kullanım ve amanaajmanını ekonomik gelişme sürecine

1 I.Ü. Orman Fakültesi Orman İşletme İnşaatı Kürsüsü, Bahçeköy - İstanbul.

dahil etmek zorundadır. Bunun için de eğitim gereklidir. Kişilerde ve toplumda çevrenin korunması bakımından bir sorumluluk bilinci yaratılması amacına yönelik böyle bir eğitim, doğal kaynakların kullanılması ve korunması için geliştirilmekte olan karmaşık yöntemlerin ve önlemlerin bir parçası, tamamlayıcı bir bölümü olmalıdır.

Son yıllarda iyi yetişmiş elemanların çalıştırıldığı devlet daireleri, bilim adamlarının görev aldığı araştırma enstitüleri ve binlerce, hatta milyonlarca üyeye sahip gönüllü kuruluşlar birçok ülkelerde verimli, sağlıklı ve insan zevkini okşayan bir yaşam çevresi için çaba göstermektedir. Fakat çevre sorunlarını çözümlenmeye çalışan uzmanlar ne kadar ileri görüşlü ve kendi konularında iyi yetişmiş olursa olsun, çevre sorunlarıyla mücadele, toplumun büyük bir kesiminde düşünce ve faaliyetlerde çevreye karşı düzenli, aktif ve yapıcı davranışlar yer etmedikçe asla kazanılamaz. Bunun sağlanması için çevre koruma eğitimi zorunludur.

Çevre konusunda eğitim ya da çevre koruma eğitimi, Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği¹⁾ (IUCN)'nin bir tanımlamasına göre «...insan, insan kültürü ve insanın biyofizik çevresi arasındaki karşılıklı ilişkileri anlamak ve değerlendirmek için gerekli olan beceri, tutum ve davranışları geliştirmek üzere -doğal- değerlerin tanınması ve -konuya ilişkin- kavram ve anlayışların açıklığa kavuşturulması sürecidir». Çevre konusunda eğitim aynı zamanda çevrenin niteliğiyle ilgili konularda karar vermede pratik sahibi olmayı ve kendi kendine bir davranış biçimi geliştirmeyi de kapsar ve gerektirir (CEROVSKY, J. 1973).

Çevre koruma konusunda eğitimin gerekliliği ve önemi bütün dünyada anlaşılmıştır. Ancak bunun gerçekleştirilmesinde izlenecek yol konusunda düşünce ve öneriler çok çeşitli, yaygın ve dağınık olduğundan, konuya, amaca ve amaca ulaşma yollarına daha belirgin ve daha sınırlı bir nitelik kazandırmak gerekli görülmüştür.

Bu amaçla Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin önderliğinde 1971 yılı Aralık ayında İsviçre'de (Rüschlikon - Zürih) ilk kez *Çevre Koruma Eğitimi* konusunda bir çalışma konferansı düzenlenmiş, çeşitli Avrupa ülkelerinden uzmanların katıldığı bu toplantılarda konuya ilişkin değişik görüş, düşünce ve önerilerin ortak noktalarda birleşmeleri sağlanmıştır (IUCN, 1972).

Ülkemizde de son yıllarda çevre sorunlarının giderek ağırlık ve önem kazandığı görülmekte, buna paralel olarak da konunun çeşitli düzeylerdeki öğretim kurumlarında ele alınıp işlenmeye başlandığı izlenmektedir. Bu aşamada yukarıda sözü edilen konferansta ele alınıp irdelenen ve somut öneriler haline getirilen düşüncelerin ana çizgileriyle gözden geçirilmesi, bu konuda geniş bir görüş ve düşünce açısı sağlamak bakımından yararlı olacaktır.

2. ÇEVRE KORUMA EĞİTİMİ ESASLARI

Yukarıda değinilen ilk Avrupa Çevre Koruma Eğitimi Konferansına, çevre konusunda eğitim uzmanı olan bilim adamları, yöneticiler, öğretmenler ve diğer eğitimciler katılmışlardır. Konferansta konu ile ilgili düşünce ve kavramlara açıklık kazandırılmasının yanısıra, günümüzdeki durum gözden geçirilmiş ve gereksinime duyulan hususlar belirlenmiş; ilk ve orta öğretim düzeylerine, öğretmenlerin yetiştirilme-

¹ The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources.

sine, yüksek öğrenime ve okul dışı eğitime ilişkin çevre eğitimi konularında ayrıntılı proje ve program önerileri ortaya konmuştur.

Çevre koruma eğitiminin esaslarını oluşturan bu öneriler, aşağıda iki ana grup halinde verilmiş bulunmaktadır.

2.1. Çevre Koruma Eğitimi Konusunda Genel Öneriler

- I — Çevre koruma eğitimi, insanın doğal çevre üzerinde artan baskısının belirlediği günümüz koşulları altında, bütün Avrupa ülkelerinde ivedilikle ele alınması gereken önemli bir konudur.
- Bu eğitimin amacı, doğal kaynakların kullanılmasında ve bunlardan yararlanılmasında, ayrıca çevrenin bir bütün olarak kirlenme zararlarına ve diğer tehlikelere karşı korunmasında toplumların bütün bireylerinde sorumlu bir tutum ve davranış biçimi yaratmaktır.
 - Bu düşüncelerden hareketle, çevre koruma eğitiminin kapsamı gereken faaliyetler şöyle belirlenmiştir :
 - okulların her sınıfında uygun eğitim ve öğretim;
 - her türlü yüksek öğrenim kurumlarında çevre konusunda eğitim ve öğretim;
 - çocukların, gençlerin ve yaşlıların okul dışı pratik çevre koruma faaliyetlerine katılmaları;
 - öğretmenlerin ve gençlik önderleri gibi genel ve okul dışı eğitimle ilgili diğerlerinin hizmet içi eğitimi ve yetiştirilmesi;
 - çevresel konularla ilgili profesyonel kişilerin, örneğin politikacı ve yöneticilerin, planlamacı, mimar, mühendis ve teknik elemanların eğitilmesi;
 - kitle haberleşme ortamından ve başka yöntemlerden yararlanılarak kamuoyunun eğitilmesi ve yönlendirilmesi.
- II — Mümkün olan en iyi sonuçları elde edebilmek üzere her ülke, kendi sosyo-kültürel, ekonomik ve biyo-fizik koşullarını gözönünde bulundurarak, toplumun bütün sektörlerini içine alan geniş kapsamlı bir çevre koruma eğitimi programı geliştirmelidir.
- Böyle bir programın hazırlanmasında aşağıdaki hususlara dikkat etmek gerekir :
 - çevre koruma eğitimi, doğal kaynakların kullanılması ve bakımı için geliştirilmekte olan önlemler bütünüünün tamamlayıcı bir bölümü olmalıdır;
 - bu eğitim, kişilerde ve bir bütün olarak toplumda çevre koruma konusunda sorumluluk bilinci yaratılmasına yönelik olmalıdır;
 - çevre koruma eğitimini üstlenecek ya da bu konuyu programlarına alacak eğitim kurumlarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- III — Çevre koruma eğitimi, ilk bakışta, toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren ulusal bir görevdir. Ancak bu eğitim, aynı zamanda önemli bir uluslararası faaliyet niteliğindedir. Çünkü hep birlikte üzerinde yaşamakta olduğumuz

dünyanın geleceği insanların doğal çevreye karşı doğru bir tutum ve davranış içinde bulunmalarına, ulusların toplumsal amaçlarına ve işbirliğine bağlıdır. Ayrıca dünyada barış, ancak insanın içinde yaşadığı doğal çevrenin insana maddi açıdan olduğu kadar kültürel ve estetik bakımlardan da yararlı olabilmesi koşuluyla tam olarak sağlanabilir. Bu konuya ilişkin olarak UNESCO'nun «İnsan ve Biyosfer» programı büyük önem taşımaktadır. Bu programa çevre koruma eğitimi alanında geniş kapsamlı inceleme ve araştırmaların da dahil edilmesi ve programın çeşitli ülkelerin koordineli çabalarıyla yürütülmesi gereklidir.

- IV — Uygulamada, çevre koruma eğitimi alanında uluslararası çalışmalar, karşılıklı bilgi ve program değişimini, mevcut faaliyetlerin daha da geliştirilmesini, konferans ve toplantıların gerçekleştirilmesini, öğrenciler ve genç meslek sahipleri için uluslararası kursların ve kampların, çeşitli alanlardaki uzmanlar için de toplantı ve seminerlerin düzenlenmesini, uluslararası kitap, broşür, dergi ve yardımcı öğretim araçlarının hazırlanmasını ve yayınlanmasını, ayrıca diğer yararlı işbirliği şekillerini de içermelidir.

2.2 Çevre Koruma Eğitimi Konusunda Özel Öneriler

I. İlk ve Orta Öğretim

- İlk ve orta öğretimin kişilere yaşamları boyunca sürecek iyi alışkanlıklar kazandırmadaki yeri ve önemi, tartışılmaz bir gerçektir. Dolayısıyla :
- ana okullarındaki ve ilk okullardaki bütün çocuklara, çevreyi birlikte paylaştıkları bitkiler, hayvanlar ve kişilerle temasa gelebilmelerini sağlayacak fırsat ve olanaklar yaratılmalıdır;
 - kentsel çevrenin incelenmesine özel bir önem verilmeli ve bu inceleme olanakları ölçüsünde bitkileri ve hayvanları da kapsayacak biçimde yapılmalıdır;
 - ana okulları ve ilk okullar için öğretmenlerin yetiştirilmesi sırasında çevre konusunda eğitime daha fazla önem verilmeli, bu arada biyoloji, ayrıca da öğretim kolaylığı açısından okul bahçelerinin, parkların ve yakın çevredeki olanakların değerlendirilmesi konuları üzerinde önemle durulmalıdır;
 - bütün çocukların orta öğrenimleri sırasında (12 - 18 yaşları arasında), çevre eğitiminin toplumsal ve bilimsel amaçlarına uygun bir inceleme programını gerçekleştirmeleri sağlanmalıdır. Bu amaçlara ulaşmak için uygulanacak yöntemler, ilgili ülkelerin eğitim yapılarına uygun olmalıdır.

II. Öğretmenlerin Eğitilmesi

- Öğretmenlerin eğitilmesi, çevre konusundaki eğitim programlarının geliştirilmesinde en önemli hususlardan biridir. Bu nedenle :
- öğretmenlerin eğitilmesi, onlara ekolojik konularda gerekli temel bilgileri vermeli, ayrıca sosyoloji ve bunun insan ekolojisi ile ilişkileri hakkında da yeterli bir bilgi edinmelerini sağlamalıdır;
 - öğretmende, öğrencilerini çevreye ilişkin konularda sorumlu davranışlara yönlendirebilmesine olanak verecek kritik bir çevre sorunları bilinci geliştirmek üzere çaba gösterilmelidir;

- c) çevre koruma, öğretmen eğitiminin vazgeçilmez bir bölümüdür ve hizmet öncesi eğitimde başlatılacak bu yöndeki geliştirmeler, hizmet içi eğitimle sürdürülmelidir;
- d) çevre eğitimi konusunda öğretmen yetiştirilmesi birçok tekniklerin ve yöntemlerin kullanılmasını kapsadığından, bu konuda yetiştirilecek bütün öğretmenlerin, -disiplinlerarası yaklaşımlar ve grup öğretimi de dahil olmak üzere- pedagojik yöntemlerin kullanılması ve değerlendirilmesi konularında da eğitilmeleri gerekir;
- e) bilgi, öğretim araç ve gereçleri değişimini sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde merkezler (media banks) kurulmalıdır.

III. Diğer Eğitimcilerin Yetiştirilmesi

- a) gençler, organize gruplar halinde çevre sorunlarıyla aktif olarak ilgilenmeğe yönlendirilmeli ve böyle gruplar, etkin bir biçimde çalışabilmeleri için özel olarak eğitilmiş önderlere sahip olmalıdır;
- b) çevre korumasında gençlik önderlerinin, gençlere bu alanda çalışma sevgi verecek kişilerin ve diğer (resmî olmayan) eğitimcilerin yetiştirilmesi amacıyla özel kurslar ivedilikle düzenlenmelidir.

IV. Yüksek Öğrenim

— Ekolojinin ve ilgili bilim dallarının, çevrenin planlanmasında, kullanımında, amenajmanında, geliştirilmesinde ve kirilenmenin kontrolünde önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle :

- a) yetkili devlet kuruluşları ile yüksek öğrenim kurumlarının, meslek okullarının ve araştırma enstitülerinin elbirliği yaparak, temel ve uygulamalı ekoloji biliminin yaşamsal önemini topluma duyuracak çalışmalarını ivedilikle başlatmaları zorunludur. Bu çalışmalar hem toplum önderleri arasında doğal kaynakların kullanımındaki temel ilkeler konusunda yeni bir bilinçlenme ve anlayış yaratacak, hem de ekolojik araştırmaları yürütecek, bilimsel bulguları uygulayacak ve çevre ile ilgili konularda yetki sahibi olanlara öneri ve tavsiyelerde bulunabilecek nitelikte, yeterli bir eğitim görmüş personelin yetişmesini sağlayacaktır. Bu alanda uluslararası işbirliği ve yardımlaşmanın da desteklenmesi gerekir.

— Çevrenin doğal, ekonomik ve sosyal sistemler arasındaki karşılıklı etkileşimlerden kaynaklanan karmaşık niteliği nedeniyle, sorunlara dünya çapında ve entegre yaklaşımlar arama gereğinin vurgulanması ve bu sorunların yalnız kısa ve orta vadeli değil, aynı zamanda uzun vadeli perspektif içinde düşünülmesi uygun olur. Dolayısıyla :

- b) çevre sorunlarına uygulanmış genel bir ekolojik eğitimin, arazi kullanma planlaması ile ilgili yüksek öğrenim veren bütün üniversite fakülte ve enstitülerinde yer alması gerekir. İnşaat mühendisliği ve bütün sanayi uzmanlığı dalları eğitiminde fakülte programlarına çevre koruma ve doğal kaynakların amenajmanı için zorunlu «uygulamalı ekoloji - sosyoekoloji» kursları dahil edilmelidir.

c) tümüyle disiplinlerarası eğitimi sağlamak, bu alanda entegre araştırmaları gerçekleştirmek ve çevre ekolojisi konusunda kurslara gereksinime duyan bütün fakültelerin bu isteklerini yerine getirmek amacıyla başlıbaşına bir üniversite eğitiminin ve araştırma enstitülerinin gerçekleştirilmesi tavsiyeye değer.

— Aynı zamanda çevre konusunda kalifiye personele gereksinime duyulmaktadır. Bu nedenle :

- d) sorumlu devlet daireleri, çevre bilimleri konusunda spesifik öğrenime olanak sağlayacak burslar vermelidir;
- e) üniversiteler ve uzmanlık kuruluşları, yönetim, sanayi, politika ve ekonomi alanlarında görevli personelin yeniden eğitilmesini ve sürekli eğitimini çalışma toplantıları (kurslar, seminerler, pratik çalışmalar, ekskursiyonlar vb.) düzenleyerek sağlamalı, böylece bu gibi personele, verecekleri bütün kararlarda, bu kararların ekolojik yönleri üzerinde titizlikle durmalarına olanak verecek bir bilinç kazandırmalıdır;
- f) üniversite öğrenci kuruluşları, daha fazla disiplinlerarası bilimsel kurslar açmağa özendirilmeli ve bu tip faaliyetler uluslararası düzeyde de desteklenmelidir.

V. Çocuklar ve Gençler İçin Okul Dışı Çevre Eğitimi

— Okul dışı koruma faaliyetlerinin, kişilerde ve toplumda çevre konusunda bir sorumluluk duygusu gelişmesinde özel bir rolü olduğu bilinmektedir. Bu noktadan hareketle :

- a) hükümetler bütün koruma konularında koordinasyon ve bilgi merkezleri kurmalı, bunu yaparken de okul dışı koruma eğitimine özel bir değer ve ağırlık vermelidir;
- b) merkezi ve yerel yetkili kuruluş ve dairelerin gençlik fonlarında, gençlerin oluşturduğu çevre koruma gruplarının geliştirilmesine yardımcı olmak üzere, çevresel faaliyetlere ayrılmış özel bölümler kurulmalıdır;
- c) hükümetler, zorunlu askerlik görevine bir alternatif olmak üzere, kızgillerin topluma çevre koruma alanına hizmet verebilmesine olanak sağlayacak yasal düzenlemeler üzerinde ciddi olarak durmalıdır;
- d) okul dışı çevresel faaliyetlerin toplumda yer etmesini sağlayacak uluslararası bir metodoloji konferansının zaman kaybedilmeden gerçekleştirilmesi gerekir;
- e) Avrupa ülkelerinin hükümetleri, Avrupa düzeyinde ve çevre koruma alanında gençlik faaliyetlerini destekleyecek ortak bir yardım fonu oluşturmalıdır. Bu fonun yönetim ve denetimi, örneğin Avrupa Konseyi'ne verilebilir.

VI. Okul ve Ev Dışı Kolaylıklar

— Okul ve ev dışında eğitimin çevre eğitimine çok önemli katkıları olduğu kesindir. Ayrıca her çocuk için çevresıyla doğrudan doğruya temas halinde bulunmak zorunlu bir gereksinimdir. Bu nedenle :

- a) her düzey ve sınıftaki öğrencilerin, binaların ve eklentilerinin dışındaki açık çevreyi doğrudan doğruya inceleyebilmesine olanak verecek yeterli düzenleme ve kolaylıklar sağlanmalıdır; bunun için 1) öğrencilere birkaç saat ya da daha uzun süre okul dışında doğal çevre ile başbaşa kalabileceği fırsatların hazırlanması, 2) açık hava eğitimi için uygun yöreler, yerler, binalar, yapılar ve doğa içi gezinti yolları, gerekli malzeme vb. nin sağlanması, 3) öğrencilerin böyle faaliyetler sırasında yeme-içme gereksinimlerini uygun ve pratik biçimde gidermelerine yardımcı olacak, ayrıca arazi eğitimi için kullanılan yöre ve yerleri yönetecek, kontrol edecek ve düzenleyecek yetiştirilmiş personelin bulunması da girer. Açık alanda yapılacak böyle bir eğitimden hiçbir öğrenci -örneğin parasal yetersizliği vb. nedenlerle- mahrum bırakılmamalıdır.

— Arazi eğitimi (okul ve ev dışı uygulamalı eğitim), özel teknikleri ve sorumlulukları gerektirir. Dolayısıyla da alışılmış eğitimde karşılaşılmayan bir dizi sorunlar ortaya çıkar. Bu bakımdan :

- b) yetkili kuruluşlar, öğretmenlerin sorunlarına çözüm bulacak, okul ve ev dışı eğitimin koordinasyonunu yapacak ve düzenlenmesinde yardımcı olacak, ayrıca da öğretmenlerin arazi eğitimi teknikleri ve yöntemleri konusunda hizmet içi eğitimini gerçekleştirecek görevlileri tam süre çalışacak biçimde işlendirmelidir.

— Bunun yanısıra :

- c) her okul, kendine bitişik olarak ya da kolayca ulaşılabilecek nitelikte uygun «doğa inceleme alanları»na sahip kılınmalıdır. Yeni yapılacak okullar için bu gibi olanak ve kolaylıklar planlama aşamasında özellikle öngörülmesi, eğitimciler gerek kentsel, gerekse kırsal çevreye ulaşım ilişkin konularda yetkili kuruluşlarla işbirliği için her türlü çabayı göstermelidir. Kentsel ve kırsal planlama ve geliştirme ile ilgili yetkili kuruluşlar, gelişim alanlarında arazi ve çevre eğitimine ilişkin hususları gözönünde bulundurmağa zorlanmalıdır.
- d) doğal çevreler içerisinde doğaya ve doğal güzelliklere zarar vermeden dolaşıp gözlem yapmağa olanak verecek gezinti güzergâhları saptanmalıdır. Böyle yolların, özellikle eğitim uzmanlarınca titizlikle planlanmış ve düzenlenmiş olmaları halinde, çevre koruma eğitiminde büyük değer taşıdıkları unutulmamalıdır.
- e) belirli ekolojik özellikler taşıyan ve duyarlı bir ekolojik dengeye sahip bulunan belli yerlere ulaşımın kısıtlanması ve hatta yasaklanması gerekir.
- f) öğrencilerin arazi ıslahı, oto-yol projeleri, kentsel gelişim ve rekreasyon alanları kurulması gibi çalışmalara sokulmasıyla elde edilebilecek eğitim olanakları araştırılmalıdır.

VII. Ulusal Düzeyde Koordinasyon

- a) ulusal düzeyde bulunması gerekli kuruluşların başında bir «çevre konusunda bilgi ve araştırma merkezi» gelmektedir. Böyle bir merkezin amacı, 1) çevre sorunları üzerinde çalışmakta olan kuruluşların faaliyet-

lerini kolaylaştırıp hızlandırmak, 2) çevresel araştırmaları desteklemek ve bunları üstlenmek, 3) karar vermede gerekli temel verileri ve bilgileri sağlamak ve bu konuda koordinasyonu yapmak, 4) entegre çevre etütlerini başlatmak olacaktır. Bu merkezin yanısıra bir de, bu merkezle çevresel konulardaki işleri fiilen yürüten organlar arasında karar verme sürecinde etkili olacak biçimde rol oynayacak bir «düzenleyici kuruluş» a gereksinime vardır.

- b) hükümetler, gerektiğinde çevre ile ilgili konularda çalışan çeşitli disiplinlerin uzmanlarından oluşan gruplara danışmalı, çevre kalitesinin iyileştirilmesi ile ilgili grup ya da derneklerin müdahalelerine de önem vermelidir.

3. ÖZET VE SONUÇ

Yaşadığımız yüzyılda insan - doğa ilişkileri, insanın artan teknolojik gücü ve bu gücün düşüncesizce kullanılması nedeniyle olumsuz yönde etkilenmiş bulunmaktadır. Günümüzde insanla doğa arasında yeni bir dostluk ve işbirliğine ivedilikle gereksinime duyulmaktadır. Duygusal ve romantik bir doğa sevgisinden çok, akıllı bir amenaşmancının gerçekçi ve sevgi dolu tutum ve yaklaşımı, aynı zamanda bilinçli ve anlayışlı bir doğal çevre dostluğu gereklidir. Bu da ancak uygun ve yaygın bir eğitimle sağlanabilir.

Çevre konusundaki bir eğitim ve aydınlatma programının entegre, sürekli ve paraca desteklenen bir program olması gerekir. Ayrıca, geniş kapsamlı bir çevre eğitimi programının;

1. İlgi uyandırmak,
2. Bilgi sağlamak,
3. Uygulama deneyim ve becerisi vermek,
4. Karar verme yeteneği geliştirmek,
5. Uygun bir davranış biçimini formüle etmek,
6. Değişik faaliyetleri kapsamak

üzere düzenlenmesi uygun olur.

Geniş kapsamlı çevre eğitimi programları bilimsel esaslara dayandırılmış olmalı ve aynı zamanda birçok disiplineri ayrı ayrı ya da bir arada ilgilendirecek biçimde düzenlenmelidir. Bu programlar özellikle hem ekolojik, hem de sosyolojik hususları birlikte kapsmalıdır.

Bu alandaki eğitim programları çevreyi öğretmek ve anlatmakla kalmamalı, aynı zamanda - bu konunun gerek ekolojik temeli, gerekse yaygın ve çeşitli etkileri üzerinde durarak - çevrenin korunması ve geliştirilmesi için aktif olarak neler yapılması gerektiği konusunda da bilgi vermelidir. Bu nedenle, çevre eğitiminin amaçlarını kısaca «tutum ve davranış biçimi geliştirme» şeklinde özetlemek olanağı vardır.

Çevre ve çevre koruma konusundaki eğitimin başlıca şu üç doğrultuda uygulanması uygundur :

1. Çevreden öğretmek;
2. Çevre hakkında öğretmek;
3. Çevre için öğretmek.

Birinci husus, temel bir tanıma ve tanıma sürecidir; herhangi bir ön bilgiye ya da yargıya yer verilmeden çevrenin tanıtılmasıdır. İkinci husus, çevrenin daha ayrıntılı ve mantığa, düşünceye dayalı olarak sınıfta ya da arazide incelenmesini; çevrenin komponentleri, komponentler arasındaki (aynı zamanda çevre ile insan arasındaki) ilişkiler ve komponentlerin fonksiyonları hakkında bilgi verilmesini kapsar. Üçüncü husus ise bir mücadeledir; çevremiz için, çevrenin - ve dolayısıyla kendimizin - yararına yapılması gereken çalışmalarını içerir.

Herhangi bir çevre eğitimi programının gerçekten tam bir program olabilmesi için, bu üç yaklaşımı da içine alması zorunludur. Korumacılar ve eğitimciler arasında bu doğrultuda bir görüş ve anlayış beraberliği sağlanmalıdır; zira korumacılar çoğunlukla yalnız üçüncü yaklaşıma çok fazla önem ve ağırlık vermekte, eğitimciler ise bazen çevreyi sadece bir eğitim aracı olarak değerlendirme ve kullanma eğilimi göstermektedirler.

Çevresel eğitim programları, her düzeydeki öğretim ve eğitime dahil edilmelidir. 1971 yılında İsviçre'de toplanan Avrupa çapındaki İlk Çevre Koruması Eğitimi Konferansında, aşağıdaki faaliyetlerin tavsiye edilmesi kararlaştırılmıştır :

- Her düzeydeki okullarda yeterli ve uygun eğitim yapılarak çevre konusunda dikkat edilecek hususların öğretilmesi;
- Her çeşit yüksek öğrenim kurumlarında çevre ile ilgili konularda eğitim ve öğretim yapılması;
- Gençlerin okul dışı zamanlarının ve yetişkinlerin boş zamanlarının, pratik çevre koruma faaliyetleriyle değerlendirilmesi;
- Öğretmenlerin ve gençlik önderleri gibi okul dışı eğitimle ilgili kişilerin hizmet içi eğitim ve öğretimlerinde çevre konularına ağırlık verilmesi;
- Politikacılar, yöneticiler, planlamacılar, mimarlar, mühendis ve teknisyenler gibi çevre sorunlarıyla ilgili profesyonel kişilerin eğitilmesi;
- Kitle haberleşme ortamından ve diğer yöntem ve olanaklardan yararlanılarak halkın geniş ölçüde bilinçlendirilmesi.

Çevre eğitimi aynı zamanda dünya çapında bir anlayışı da içermektedir; herkese öğretilmesi gerekir ki bütün insanları aynı ölçüde ilgilendiren yalnız bir «biyosfer» vardır. Maamafih çevre konusunda eğitim herşeyden önce yerel durumlarla, yerel çevrelerle ve yerel sorunlarla ilgilenmelidir. Çevresiyle ilgilenen herkes içinde yaşadığı, sevdiği, gezip dolaştığı, tanıdığı ve iyileştirmeye çalıştığı yakın çevresine sahip çıkmalı, bu çevreyi her türlü tehlike ve tahribe karşı korumalı, savunmağa hazır olmalıdır. Ülke ve dünya çapında bir bilinince ancak böylesine bir kişisel bilinçlenmeden sonra ulaşılabilir.

İnsan, çevresinde bir devrim yapmıştır; şimdi de çevresine karşı kendi tutum ve davranışlarında devrim yapması gerekmektedir. Çeşitli yönleriyle tatmin edici ve huzur verici bir çevre içinde yaşamını sürdürmeyi gerçekten istiyorsa, insanın çevresine bilerek ve görecelik bakabilmesi, onunla yakından ve dostça ilgilenmesi zorunludur (CEROVSKY, J. 1973).

Buraya kadar değinilen hususların gerçekleşmesi, öneri ve tavsiyelerin raporlardan uygulamaya aktarılması zamana ve olanaklara bağlı bulunmaktadır. Ancak bunlardan çoğunun herhangi bir ek harcamaya bile gerek göstermeden gerçekleştirilebilmeleri olanağı vardır. Bunun için gerekli olan başlıca şey, konunun öneminin önce yetkililer tarafından kavranması ve kabul edilmesidir.

Bu arada, çevrenin korunmasına ilişkin konularda özellikle yurdumuzda ormancılara büyük görevler düşmekte ve bu görev uzun yıllardan bu yana olanaklar ışığında yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ancak konunun önemini herkesin yerince kavraması için daha yoğun, daha yaygın ve daha etkili çabaların sürdürülmesi görevini de yine öncelikle ormancıların üstlenmesi gerekmektedir (GÖRCELİOĞLU, E. 1976).

Son olarak da, ormancılıkla doğrudan doğruya ilişkili olması nedeniyle, çevre sorunlarının ve bunların çözüm yollarının ormancılık eğitiminde lisans programlarına bir an önce dahil edilmesinin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu burada bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır. «Çevre Koruması» dersinin, İ.Ü. Orman Fakültesi Yüksek Lisans öğreniminde yer almış bulunması sevindirici bir gelişmedir. Ancak konunun, lisans programlarındaki diğer konulardan daha önemsiz olduğu düşünülemez ve dolayısıyla «Çevre Koruması» na lisans düzeyinde de hakkı olan yer vermekte daha fazla gecikilmemesi, ülke ve ormancılık açısından kesinlikle büyük yararlar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

CEROVSKY, J., 1973. *The Need for Education in the Environment Field. Nature in Focus, Number 15.*

DASMANN, R. F., 1968. *Environmental Conservation. 2nd Edtn., John Wiley and Sons, Inc., New York - London - Sydney - Toronto.*

DYRING, E.; ECKENBERGER, J.; MAGNUSSON, U., 1973. *Information, Environment and Democracy. Nature in Focus, Number 15.*

GÖRCELİOĞLU, E., 1976. *Doğal Kaynaklar ve Çevre Sorunları. Orman Mühendisliği Dergisi, Eylül - Ekim 1976.*

HOWE, G. M., 1976. *Environmental Factors in Disease. Environment and Man, Vol. 3. Blackie, Glasgow - London.*

IUCN, 1972. *European Working Conference on Environmental Conservation Education - Final Report. IUCN Publications, Supplementary Paper No. 34.*